

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ, ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ З АФГАНІСТАНУ

COUNTERMEASURES UNAUTHORIZED DISTRIBUTION, SALES NARCOTICS FROM AFGHANISTAN

Шепетько С.А.,

*кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби
з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України*

У статті проаналізовано сучасні загрозливі тенденції незаконного обігу наркотичних засобів з Афганістану до країн Європейського союзу та визначено вірогідні доходи, які отримують організовані злочинні угруповання щороку від такої діяльності. З'ясовано основні тенденції діяльності організованих злочинних формувань щодо збуту наркотичних засобів шляхом використання транснаціонального афганського наркотрафіку. Запропоновано конкретні заходи запобігання, виявлення, припинення такого прояву транснаціональної організованої злочинності, як незаконне розповсюдження та збут наркотичних засобів.

Ключові слова: наркотичні засоби, транснаціональна організована злочинність.

В статье проанализированы современные угрожающие тенденции незаконного оборота наркотических средств из Афганистана в страны Европейского союза и определены возможные доходы, которые получают организованные преступные группировки ежегодно от такой деятельности. Выявлены основные тенденции деятельности организованных преступных формирований по сбыту наркотических средств путем использования транснационального афганского наркотрафика. Предложены конкретные меры по предотвращению, выявлению, пресечению такого проявления транснациональной организованной преступности, как незаконное распространение и сбыт наркотических средств.

Ключевые слова: наркотические средства, транснациональная организованная преступность.

The article analyzes the current trends threatening drug trafficking from Afghanistan to the European Union and identified the likely revenues that are organized criminal gangs every year from such activities. Found out the main trends of organized criminal groups on sales of drugs through the use of transnational Afghan drug trafficking. A concrete measures to prevent, detect, termination of such manifestations of transnational organized crime as the illegal distribution and sale of drugs.

Key words: drugs, transnational organized crime.

Постановка проблеми. Організовані злочинні угруповання, використовуючи можливості транснаціональних зв'язків з метою фінансування своєї діяльності, отримують надприбутки від незаконного обігу наркотичних засобів. Наркоторговці йдуть на ризики з переміщення незаконних товарів через державний кордон у тому випадку, якщо співвідношення «ризик / прибуток» є таким, що віддача від незаконної діяльності пропорційно відповідає ризикованості дій та полягає в отриманні максимальних доходів. Тому незаконне перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів з Афганістану на ринки призначення в країни Європейського союзу (далі – ЄС) є високоприбутковою діяльністю для організованих злочинних угруповань.

Тільки завдяки спільним, скоординованим діям вітчизняних та зарубіжних органів державної влади та правоохоронних органів можливо розробити, вжити уніфікованих правових заходів у сфері протидії цьому негативному явищу. Тому проблемні питання заходів протидії незаконному розповсюдженню, збуту наркотичних засобів з Афганістану є завжди актуальними.

Стан дослідження. Проблемними питаннями протидії незаконному розповсюдженню наркотичних засобів займалися такі відомі вчені, як М.Г. Вер-

бенський, О.В. Копан, К.О. Крут, О.О. Леонідова, Т.Д. Момотенко, І.С. Пінчук, С.О. Сорока, Д.Ю. Стригун, В.Я. Тацій, Р.Ф. Черниш, О.М. Шевчук та інші. Праці зазначених науковців мають вагоме значення для доктрини кримінального права, кримінології, але постійне збільшення кількості наркотичних засобів, які перевозяться через Україну до країн ЄС, зумовили потребу в розробці конкретних заходів боротьби з цим видом злочинності.

Мета статті – визначити окремі заходи запобігання, виявлення, протидії незаконному розповсюдженню, збуту наркотичних засобів з Афганістану.

Виклад основного матеріалу. Така загальновідома проста траєкторія незаконного збуту наркотичних засобів з Афганістану на ринки призначення в Західну Європу, як Балканський маршрут, має складну історію незаконного обігу опіатів. За підрахунками міжнародних експертів, організовані злочинні угруповання отримують щороку майже 28 млрд. дол. США від незаконного перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів цим маршрутом [1]. Це зумовлено тим, що внаслідок бідності і відсутності високооплачуваної роботи в конкретному регіоні відбувається широкое залучення населення у якості наркокур'єрів до наркообігу. Доходи від такої діяльності отримують кримінальні та релігійно-екстре-

містські групи, що створюють основу для корупції в державних структурах, як наслідок – поширення наркотиків несе загрозу генофонду народів цих країн.

Територія України також може використовуватися як транзитна для нелегального збуту наркотичних засобів з Афганістану до країн Західної Європи. Крім того, організовані злочинні угруповання можуть налагодити діяльність з контрабандного ввезення в Україну героїну з Афганістану та оптовому його збуту на території нашої держави. Кінцевими маршрутами транзиту афганського наркотику можуть бути Луганськ, Одеса, Харків, Львів, Ужгород. Наркотичні засоби із Афганістану шляхом їх транзитного перевезення через Таджикистан, Узбекистан, Казахстан, Росію та Україну потрапляють до країн ЄС.

Тут варто зауважити, що купівля 1 кг героїну в Афганістані може супроводжуватися, а так часто й буває, додаванням до нього різних хімічних домішок та сполук в місцях його транзиту, вздовж маршруту на ринки призначення. Як наслідок, відбувається збільшення ваги наркотику в чотири, п'ять, або навіть шість разів. При цьому, якщо 1 кг героїну в Афганістані є відносно чистим, то на той час, як його доставлять, наприклад, до м. Лондона це вже $\frac{1}{4}$ частина від його чистоти, а його маса інколи в десять разів більша, ніж була на початку [1].

Організовані злочинні угруповання розвиваються та все частіше функціонують як галузеві структури з переміщення наркотичних засобів від джерел його виробництва до ринку збуту. Вони стали трансформуватися із вертикальних структур (менше великих керівників, які контролюють всі операції, як в картелі) до розподілених горизонтальних груп, де будь-який співучасник не володіє інформацією про плани та хід всієї операції, тим самим це несе менше ризику, що вся операція може бути викрита. Горизонтальні структури здатні швидше адаптуватися до змін об'єктивної дійсності у сфері незаконного розповсюдження, збуту наркотичних засобів. Виявлення зазначених горизонтальних структур є складним, довготривалим процесом і потребує належного інформаційного співробітництва правоохоронних органів та аналітиків на міжнародному рівні.

На низьку ефективність викриття організованих злочинних формувань, що займаються незаконною торгівлею наркотичними засобами, впливають корумповані зв'язки наркоторговців з працівниками правоохоронних органів та оптимальне управління заходами зберігання та транспортування таких речовин. Поширеними є випадки, коли у транзитних місцях із розповсюджувачами наркотичних засобів розрахунок відбувається героїном, який згодом продається на місцевому чорному ринку, а інша більша його частина відправляється далі на ринки призначення Західної Європи. Як наслідок, збільшується кількість осіб, які вживають наркотичні засоби, що дозволяє організованим злочинним угрупованням з кожним роком збільшувати свій рівень доходів.

Високі прибутки від діяльності з незаконного збуту наркотичних засобів зумовлені ціною полі-

тикою на героїн. Звісно, на вартість героїну впливає не тільки ризик бути притягненим до кримінальної відповідальності, але й витрати на його виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут, що, в свою чергу, впливає на загальний прибуток організованих злочинних угруповань. Масштаби доходів можливо відносно легко оцінити кількісно (не враховуючи вагу та чистоту наркотичної речовини), наприклад, якщо звернути увагу на оптові ціни героїну в Афганістані та на ринках збуту в Західній Європі. Зокрема, середня ціна 1 кг героїну в Афганістані може бути близько 4 тис. дол. США, а на ринку збуту, такому, як, наприклад, Німеччина, вона значно вища і становить близько 58 тис. дол. США [1], враховуючи поточні витрати та оплату послуг кур'єра.

При цьому більша частина прибутку від незаконної діяльності залишається в межах ринків збуту наркотичних засобів Західної і Центральної Європи. Чотири найбільші європейські ринки разом складають близько половини незаконних доходів від маршруту. Доходи складають близько 5,5 млрд. дол. США у Франції; 3,6 млрд. дол. США у Великій Британії; 2,8 млрд. дол. США в Німеччині; в Італії – 1,6 млрд. дол. США. Проте вплив на інші країни, які розташовані по балканському маршруту, як в точках походження, так і в транзитних, не повинен бути недооціненим. Афганістан, зокрема, отримує 12,6% від ВВП від незаконного збуту наркотичних засобів, отриманих від вирощування опіатів та їх виробництва. Менші за обсягом ринку збуту в країнах Південно-Східної Європи також приносять членам транснаціональних організованих формувань систематичні доходи від незаконного обігу опіатів, які згодом використовуються для підтримки корумпованих зв'язків для постійного розповсюдження таких речовин [1].

Також розвитку організованих злочинних формувань у сфері незаконного обігу наркотичних засобів сприяє таке явище, як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Наявність значних грошових коштів, отриманих від незаконної діяльності, існування податкових гаваней, закритість юрисдикцій, анонімність юридичних осіб, а також внутрішні чинники деяких конкретних галузей економіки (наприклад, нерухомості, будівництва) є ключовими факторами, що дозволяють злочинним групам інвестувати їхній незаконний прибуток в легальну економіку. Крім того, зазначена діяльність є сприятливим чинником такої загрози національній безпеці, як тероризм. Терористичні організації в усьому світі використовують незаконні доходи, отримані від незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, для купівлі зброї, бойових припасів, засобів масового ураження, радіоактивних речовин та підтримання корумпованих зв'язків.

Незаконний обіг наркотичних засобів і діяльність з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є транснаціональною організованою злочинністю. Обіг наркотиків по балканському

маршруту працює як цілісна система, що використовує неспроможність країн, які входять до цієї мережі, протистояти їм. Варто зауважити, що достатній рівень фінансування заходів з боротьби із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням чи збутом наркотичних засобів не завжди приводить до зменшення проявів цього явища в суспільстві. Зокрема, США витратили понад 7 млрд. дол. за останні 14 років, щоб протидіяти незаконному виробництву маку, яке зробило афганський опіум найбільшим відомим «брендом» у світі. Більше десяти мільярдів було направлено на програми, які мали на меті зниження рівня корупції та підвищення ефективності діяльності поліції. Однак міжнародні заходи з припинення виробництва маку в Афганістані не принесли успіху. Навпаки, найбільший обсяг опію спостерігався саме в 2014 році в Афганістані, що було виявлено бойовими місіями НАТО, оскільки Організація Об'єднаних Націй почала вести їх облік з 2002 року [2].

Безумовно, метою боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів є запобігання доступу громадян до наркотиків. Однак у зв'язку із неефективністю примусових заходів відбулися процеси легалізації марихуани в штатах Колорадо, Вашингтон, Аляска, Орегон. Продаж марихуани є законним у багатьох інших штатах, включаючи Каліфорнію. Навіть в Канаді пропонують легалізувати марихуану [2]. Це перші кроки в новій державній політиці у сфері запобігання проявам незаконного обігу наркотичних засобів, але про їхню ефективність можливо буде говорити тільки через деякий час.

В минулому році в Афганістані зафіксовано найбільші за обсягом врожаї опіумного маку, що зумовить активізацію діяльності організованих злочинних угруповань з його збуту. Однак є тут й інший момент – серйозної реструктуризації ринків збуту досі не спостерігається. Північний маршрут, як і раніше, не є основним – центральний потік надалі проходить через Іран, Афганістан, Пакистан до Туреччини, далі на балканський маршрут в Західну Європу. Але з певною долею вірогідності можливо прогнозувати, що до 5–10% наркотичних засобів з Афганістану буде розповсюджено через Туреччину, Росію до України.

Висновки. Транснаціональний характер афганського наркотрафіку становить серйозну загрозу стабільності національної безпеки як для України, так і для країн Європи. Це вимагає об'єднання зусиль усіх сторін, зацікавлених у припиненні переміщення наркотиків, узгодженості їх дій на всіх рівнях, починаючи з прийняття політичних рішень і завершуючи практичною реалізацією домовленостей.

Водночас наявний потенціал співпраці в зміцненні кордонів і проведенні дій, спрямованих на припинення незаконних транзитних потоків, використовується далеко не повністю. Очевидно, що в найближчій перспективі мають бути ухвалені більш масштабні спільні дії поліції з метою поліпшення ситуації. Для дієвої протидії незаконному збуту наркотичних засобів, насамперед, державна політика

повинна бути спрямована на підвищення ефективності заходів щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, завдяки прозорості фінансових інститутів. Це означає, що кожна держава має: забезпечити необхідні дієві інструменти і відповідну підготовку кадрів для підрозділів фінансової розвідки з метою оперативного виявлення та розкриття підозрілих операцій; створити і розвивати інтегровані системи управління базами даних для оперативного обміну інформацією на міжнародному рівні.

Серед конкретних дій в цьому напрямі доцільно виокремити такі: 1) Службі безпеки України, Головному управлінню розвідки Міністерства оборони України, Службі зовнішньої розвідки України провести збір і аналіз розвідувальної і контррозвідувальної інформації про організовані злочинні угруповання, що становлять найбільшу загрозу національній безпеці України; 2) налагодження більш тісної взаємодії поліцейських із службовцями, які збирають інформацію, і аналітиками, аби скоординувати зусилля щодо забезпечення оперативних заходів і моніторингу стану незаконного розповсюдження, збуту наркотичних засобів; 3) активізація комплексної взаємодії Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Служби зовнішньої розвідки з розвідувальними службами на міжнародному рівні; 4) сприяння Радою національної безпеки і оборони України більш тісній співпраці правоохоронних органів і розвідувальних служб з державними органами у сфері усунення або нейтралізації впливу чинників, що сприяють діяльності організованих злочинних формувань; 5) оновлення пріоритетів національної розвідки та їх зміна відповідно до нинішніх загроз транснаціональної організованої злочинності; 6) розробка дієвого механізму обміну інформацією для виявлення осіб – учасників транснаціональних організованих формувань на території України і примусове видворення їх з країни; 7) збільшення штатних одиниць посад в поліції, Службі безпеки України для підвищення ефективності оперативно-розшукових заходів з виявлення та припинення наркотрафіку з Афганістану в м. Одеса, Харків, Львів, Ужгород.

З метою підвищення ефективної діяльності у сфері запобігання та протидії незаконному розповсюдженню, збуту наркотичних засобів з Афганістану доцільно було б:

- 1) Міністерству внутрішніх справ України:
  - розробити та затвердити положення про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України;
  - запровадити критерії (показники) ефективності роботи підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України;
  - з урахуванням зарубіжного досвіду підготувати пропозиції щодо декриміналізації правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, та подати їх на розгляд Кабінету Міністрів України.
- 2) Міністерству охорони здоров'я України в разі необхідності:

– подати Кабінету Міністрів України пропозиції щодо збільшення бюджетного фінансування на заходи лікування, профілактики та реабілітації наркозалежних осіб;

– удосконалити механізм збору інформації про нові наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

3) Національній поліції України:

– вжити заходів щодо оперативного кадрового комплектування Департаменту протидії наркозлочинності;

– активізувати проведення оперативно-розшукових заходів з виявлення осіб, які розповсюджують наркотичні засоби в мережі Інтернет, навчальних закладах, в місцях масового відпочинку й дозвілля;

– спільно із Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України вжити негайних заходів щодо виявлення та припинення наркотрафіку з Афганістану, особливо на аеровокзалах, у морських портах, зокрема в таких містах, як Одеса, Харків, Львів, Ужгород.

4) Державній службі України з лікарських засобів та контролю за наркотиками:

– забезпечити взаємодію та співпрацю з міжнародними організаціями і компетентними органами іноземних держав щодо ризиків, загроз незаконного розповсюдження, збуту наркотичних засобів з Афганістану;

– розробити та подати у встановленому порядку Кабінету Міністрів України проект державної цільової програми з питань запобігання, протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2017–2021 роки.

Подальші перспективи дослідження спрямовані на надання пропозицій щодо міжнародної співпраці органів державної влади, правоохоронних органів у сфері запобігання, виявлення, припинення нелегального наркотрафіку з Афганістану. Крім того, можливим є вироблення науково обґрунтованих ідей щодо удосконалення чинного законодавства для підвищення ефективності діяльності поліції, СБУ у напрямі викриття організованих злочинних угруповань, які займаються незаконним обігом наркотичних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The proceeds from opiate trafficking along the Balkan route: where is the money? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalinitiative.net/the-proceeds-from-opiate-traffic-along-the-balkan-route-where-is-the-money>.

2. It's time to tell the Emperor: the War on Drugs has failed [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalinitiative.net/its-time-to-tell-the-emperor-the-war-on-drugs-has-failed>.

УДК 343.81

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ДОКТРИНИ

DETERMINATION OF PENITENTIARY AS AN ELEMENT OF THE PENAL DOCTRINE

Шкута О.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

Стаття присвячена дослідженню пенітенціарної системи як елемента кримінально-виконавчої доктрини у широкому та вузькому значеннях. Розкрито, що пенітенціарна система є динамічним складним соціально-правовим механізмом взаємодії державних органів, інституцій громадянського суспільства та органів і установ виконання покарань.

Ключові слова: пенітенціарна система, кримінально-виконавча доктрина, установа виконання покарань, персонал, виправлення.

Статья посвящена исследованию пенитенциарной системы как элемента уголовно-исполнительной доктрины в широком и узком смысле. Раскрыто, что пенитенциарная система является динамичным сложным социально-правовым механизмом взаимодействия государственных органов, институтов гражданского общества и органов и учреждений исполнения наказаний.

Ключевые слова: пенитенциарная система, уголовно-исполнительная доктрина, учреждение исполнения наказаний, персонал, исправление.

The article deal with the penitentiary system as an element of the penitentiary doctrine in the broad and narrow senses. It is disclosed that the penitentiary system is a dynamic complex socio-legal mechanism of interaction of state bodies, civil society institutions and bodies and criminal executive institutions.

Key words: penitentiary system, penitentiary doctrine, penitentiary institution, staff, correction.